KLAAS VAN BERKEL, *OVER HET CONGRES VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP*

Al weer enige tijd geleden, om precies te zijn op 25 en 26 oktober jl., congresseerde in Utrecht en Amersfoort het Historisch Genootschap. Het thema van dit jaarlijkse congres luidde: 'Aard en functie van historische kennis'. Een nogal wijds onderwerp en geen wonder dan ook dat vaak moeilijk was sommige lezingen met de andere in verband te brengen. Toch geeft het geheel wel aanleiding tot het maken van enige opmerkingen.

Maar voordat ik zal ingaan op de gehouden voordrachten, wil ik eerst nog iets zeggen over de indruk die het congres op mij als buitenstaander gemaakt heeft. Ten eerste viel mij op de sfeer van ' oude jongens onder elkaar', die voor een buitenstaander en dan nog wel een student wat vreemd overkomt. Maar dat is het belangrijkste niet. Belangrijker is de zelfgenoegzaamheid waarmee de congresserenden zich over het thema bogen. Men deed vaak voorkomen dat die hele discussie over de theoretische aspecten van de geschied schrijving, en met name de sociaalwetenschappelijkerichting, daarin, eigenlijk maar onzinnig was en dat de historici het altijd al bij het rechte eind hebben gehad.

Vooral tijdens de lezing van Brands, die bedoeld was als inleiding op het thema van het congres, heb ik hier en daar in de zaal allerlei gniffelende historici zien zitten, die zich heerlijk in hun opvatingen bevestigd zagen.
In zijn lezing veegde Brands de vloer aan met allerlei pretenties die sociale wetenschappers en hun geestverwanten binnen de kring der historici zouden hebben tav. een totaal nieuwe aanpak van de geschiedweten schap. " Zijn voordracht was...een krachtig pleidooi voor traditionele historische interessen: aandacht voor het individuele en concrete, voor variatie naar tijd en plaats, skepsis tav. gemakkelijke generalisaties en allesomvattende structuurbegrippen..."(HL Wesseling in het NRC/Handelsblad van 8-11-1974). Daarbij vergetend hoe abstract misschien het begrip concreet is.

Wat ik nu zo jammer vond was niet dat hij al te pretentieuse invoering van begrippen, ontleend aan de sociale wetenschappen, aan de kaak stelde, wel dat hij daarmee de indruk zou wekken(ik druk mij voorzichtig uit) dat daarmee ook andere vormen van kritische herbezinning op het doen en laten van de historicus verworpen zouden zijn: het kind met het badwater weggooien. Want als is het zo dat soms te veel van de sociologie en de economie wordt verwacht, dit ontslaat de historicus niet van de plicht na te gaan waarom er een zekere crisis in de geschiedenis is. Dan zou hij misschien tot de conclusie kunnen komen dat daar meer dan een generatieconflict achter zit; wie weet zijn er ook duidelijke defecten in de normale wijze van geschiedsschrijving aan te wijzen.

Een van deze defecten zou kunnen zijn een onvoldoende formulering van de begrippen waarmee de historicus werkt. Hij is geneigd termen aan het dagelijks taalgebruik te ontlenen zonder nader te definieren wat er in zijn context onder verstaan dient te worden. Dit klinkt wat vaag en algemeen, en in zijn algemeenheid is het misschien ook niet helemaal juist, maar erachter ligt toch het streven naar een door alle historici gehanteerde vaktaal. Dit betekent niet dat de historicus het contact met de realiteit verliest, wel dat hij deze voor zijn onderzoek imperkt. *Voorwaarde voor alle wetenschap is dat deze pretentie opgeeft de realiteit weer te geven.* De werkelijkheid als zodanig is een onbereikbaar abstractum en het kenmerk, of een van de kenmerken van wetenschap is dat deze pretentie de werkelijkheid te beschrijven laat vallen. Wetenschap is een benadering van de werkelijkheid vauit een bepaald gezichtspunt(in dit geval niet eens buiten maar binnen het veld van historisch onderzoek) en dit impliceert dat de middelen, waarmee de werkelijkheid benaderd wordt van uitermate groot belang worden. Niet langer kan wordenvolstaan met het gezonde ver-

Methodische inperking en een expliciete methode zijn te belangrijk om te laten ontspringen aan het gezonde verstand, waarover iedereen schijnt te beschikken.

Waar dit zeker voor geldt is het hoger onderwijs. Daar wordt hier en daar een verwoede poging gedaan om in een bestaand studieprogramma iets aan theoretische geschiedenis te stoppen. Niet zo zinnig lijkt het mij echter om een onderdeel als wetenschapsfilosofie of wetenschapsleer verplicht te stellen. Tenslotte is de geschiedwetenschap geen geisoleerd fenomeen, maar een onderde wetenschappen, waarbij dan niet alleen aan de sociale, maar ook aan de exacte wetenschappen wordt gedacht. De wetenschapsfilosofische problemen zijn daar niet gelijk maar duidelijk verwant en kunnen als zodanig nuttig zijn voor de verwetenschappelijking van de geschiedenis. Niet de invoering ook van kant en klare modellen uit de sociale wetenschappen zullen in deze richting werken, maar de ontwikkeling binnen de geschiedenis zelf om te komen tot een exacte beschrijving van de gehanteerde termen en begrippen. En vanwege het verschil in studieobject tussen de sociale wetenschappen in het algemeen gesteld, en de geschiedwetenschap, lijkt het mij net zo zinvol om te rade te gaan bij de wetenschapsfilosofie als bij de sociale weten schappen.

Een dergelijke wat voorzichtiger benadering kwam niet hele maal tot zijn recht in de lezing van Brands - dit natuurlijk mede vanwege het polemische karakter - en juist op deze wijze nu wordt in de hand gewerkt dat historici blijven steken in de zolangzamerhand vervelende discussie over de crisis in de geschiedenis. Daarin richt men zich teveel op of tegen de sociale wetenschappen en vermijdt de blik ook te richten op ander disciplines. Via de wetenschapsfilosofie zouden de natuurweten schappen naar mijn bescheiden mening een onvermoed grote bijdrage kunnen leveren. Op deze manier komen we er nooit uit.

VOORLOPIG PROGRAMMA LEZINGENCYCLUS
VAKBONDEN-ARBEIDERSZELFBESTUUR.

1. *B.Sijes, Het Radencommunisme*
   6 februari 1975
   De ideeen van Pannekoek,Gorter, etc; de GIC,Buitenlandse theoretici: wat waren hun theorieen, hoe lag het verband met de praktijk, wat is hun hedendaagse invloed,hoezagen zij de functie van de vak-bonden tav de 'zelfstandige klassenstrijd,etc.
2. *J.W. Bezemer, Rusland 1905-1917.*
   In hoeverre was hier sprake van een autonoom experimenteren door de arbeiders,wat was de rol van de vakbeweging in de radenbeweging, houding en invloed van de intelligentsia,etc
3. *R. de Jong, De spaanse revolutie.*
   Hoe ontstonden en funtionneerden de fabrieksraden, wat was hun theoretische onderbouw, in hoeverre is er sprake van 'spontaan' of 'georganiseerd',etc.
4. *M; Broekmeijer, Joegoslavië.*
   Hoe functioneert hier de basis,hoe ligt de verdeling van de macht tussen de partij, de vakbonden, de arbeiders raden, wat is er nu nog over van de beginidealen,etc.
5. *G.Harmsen, Democratie en vakbeweging.*
   In hoeverre is er sprake van interne democratie in de vakbeweging, hoe is de houding van de vakbonden tov de externe, maatschappelijke democratisering, etc.
6. *T.J.Kastelein, Nederland in de twintiger jaren.*
   De ideeen binnen het NVV en SDAP over zelfbestuur in deze tijd, wat was de invloed van de spoorwegstaking en van de russische revolutie, wat werd er verstaan onder 'het in handen leggen van de productiemiddelen aan de basis',etc.
7. *FORUM, Nederland nu.*
   28 maart 1975
   Zelfbestuur in het huidige Nederland: discussie tussen G.Harmsen, E.Mandel, A.Groenevelt, e.a.

(nadere mededelingen volgen.)

HET
IS
MAAR
DAT
U
WEET

STANDAARD-BOEKHANDEL

Zwanestraat 41-43 - Tel. 126749

HERFSTTIJ DER MIDDELEEUWEN

XX + 398 pag., geb., geïll., f 45,00, 12 e druk. ISBN 90 01 40907 5

Een kritische cultuurstudie over gedachten en levenspatronen van de 14e en 15e eeuw in Frankrijk en de Nederlanden. In een 17-tal hoofdstukken geeft de auteur een boeiende kijk op beide eeuwen alsook op de factoren die uiteindelijk tot de ondergang hebben geleid.

HOMO LUDENS

XII + 209 pag., ing. f 22,50, 6e druk. ISBN 90 01 40904 0

Centraal in dit werk staat de vraag of de mens naast *homo sapiens* en *homo faber* niet even wezenlijk een *homo ludens,* een spelende mens is. De auteur ontvouwt een cultuurbeschouwing welke gebaseerd is op de gedachte dat menselijke beschaving opkomt en zich ontplooit in spel, als spel.

NEDERLAND'S BESCHAVING IN DE ZEVENTIENDE EEUW

XIII + 176 pag., geb., geïll. f 29,50, 4e druk. ISBN 90 01 40911 3

Het bekende boek van de befaamde Leidse historicus, in luxe uitvoering met o.m. 28 zwart-wit illustraties en 4 afbeeldingen in kleur. Aangevuld met de uit 1925 daterende rede 'Hugo de Groot en zijn eeuw'.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen